

teorier ved checkpoint Charlie. De har været med i Moskva – men er også kommet med hjem igen!

Ole Nørgaard
Institut for Statskundskab

Jan-Erik Lane & Svante O. Ersson, *Politics and Society in Western Europe*, London: Sage, 1987, 369 s.

Det er god latin at betragte *komparativ metode* som et overordnet forskningsdesign. Herved forstås som regel en tilrettelæggelse af eller strategi for udvælgelse og præcisering af enheder, variabler og værdier (Ole P. Kristensen og Peter Nannestad, »Fodnoter til »komparativ metode«, i *Festskrift til Erik Rasmussen*, Århus: Politica, 1977). De faser i forskningsprocessen, som komparativ metode kan tænkes at bidrage hensigtsmæssigt til, vil for eksempel være operationalisering af teoretiske variabler, specifikation af model, kontrol for »tredje-variabler« (multivariat dataanalyse) og vurdering af undersøgelsens generalisationer. Ved en sammenligning af en række undersøgelsesobjekter stræbes der dels efter dybere og mere nuancerede forklaringer, dels efter mere omfattende og generel indsigt.

Indløsningen af det komparative designs program kræver *en snæver og gensidig relation mellem teori og empiri*. Ud fra teori og antagelser må specificerede hypoteser og indikatorer analyseres i et datamateriale, således at der på baggrund af iagttagne sammenhænge kan drages konsekvenser for de bagvedliggende teorier. Dette tætte samspil mellem teori og data bliver især af betydning, når man tager i betragtning, at komparative studier – oftest sammenligninger af nationale politiske systemer – som regel forsøger at undersøge omfattende problemstillinger, som formuleres under inddragelse af generel samfundsteori og som fordrer en omfattende database – både i tid og rum. Som eksempel på sådanne »store« problemstillinger kan nævnes: politisk udvikling, samfundsmæssig modernisering, politisk konvergens, »Does politics matter«, demokratisering – eller som i bogen, der er udgangspunkt for disse bemærkninger: politisk stabilitet. Det siger sig selv, at analyser af sådanne temaer kræver nøje og indgående overvejelser med hensyn til teoretisk model og operationalisering af variabler. Hvilke undersøgelsesenheder skal udvælges? Hvilke niveauer og sammenhænge bør kausalmodeller omfatte? Og hvordan operationaliseres og måles samfundets overordnede udviklingstendenser, for eksempel velfærd, demokrati og stabilitet?

Alt for ofte er dette intime samspil mellem overvejelser og virkelighed glippet. En lang række komparative analyser synes snarere at være blevet til beskrivende detailsammenligninger af forskellige politiske institutioner end til analyser af begrundede udviklingssammenhænge. Modsat møder man også fremstillinger, der diskuterer politiske systemers beskaffenhed ud fra principielle og logiske sondringer – uden at de »fire-felts-tabeller«, sådanne øvelser altid havner i, konfronteres systematisk og velovervejet med virkeligheden.

teorier ved checkpoint Charlie. De har været med i Moskva – men er også kommet med hjem igen!

Ole Nørgaard
Institut for Statskundskab

Jan-Erik Lane & Svante O. Ersson, *Politics and Society in Western Europe*, London: Sage, 1987, 369 s.

Det er god latin at betragte *komparativ metode* som et overordnet forskningsdesign. Herved forstås som regel en tilrettelæggelse af eller strategi for udvælgelse og præcisering af enheder, variabler og værdier (Ole P. Kristensen og Peter Nannestad, »Fodnoter til »komparativ metode«, i *Festskrift til Erik Rasmussen*, Århus: Politica, 1977). De faser i forskningsprocessen, som komparativ metode kan tænkes at bidrage hensigtsmæssigt til, vil for eksempel være operationalisering af teoretiske variabler, specifikation af model, kontrol for »tredje-variabler« (multivariat dataanalyse) og vurdering af undersøgelsens generalisationer. Ved en sammenligning af en række undersøgelsesobjekter stræbes der dels efter dybere og mere nuancerede forklaringer, dels efter mere omfattende og generel indsigt.

Indløsningen af det komparative designs program kræver *en snæver og gensidig relation mellem teori og empiri*. Ud fra teori og antagelser må specificerede hypoteser og indikatorer analyseres i et datamateriale, således at der på baggrund af iagttagne sammenhænge kan drages konsekvenser for de bagvedliggende teorier. Dette tætte samspil mellem teori og data bliver især af betydning, når man tager i betragtning, at komparative studier – oftest sammenligninger af nationale politiske systemer – som regel forsøger at undersøge omfattende problemstillinger, som formuleres under inddragelse af generel samfundsteori og som fordrer en omfattende database – både i tid og rum. Som eksempel på sådanne »store« problemstillinger kan nævnes: politisk udvikling, samfundsmæssig modernisering, politisk konvergens, »Does politics matter«, demokratisering – eller som i bogen, der er udgangspunkt for disse bemærkninger: politisk stabilitet. Det siger sig selv, at analyser af sådanne temaer kræver nøje og indgående overvejelser med hensyn til teoretisk model og operationalisering af variabler. Hvilke undersøgelsesenheder skal udvælges? Hvilke niveauer og sammenhænge bør kausalmodeller omfatte? Og hvordan operationaliseres og måles samfundets overordnede udviklingstendenser, for eksempel velfærd, demokrati og stabilitet?

Alt for ofte er dette intime samspil mellem overvejelser og virkelighed glippet. En lang række komparative analyser synes snarere at være blevet til beskrivende detailsammenligninger af forskellige politiske institutioner end til analyser af begrundede udviklingssammenhænge. Modsat møder man også fremstillinger, der diskuterer politiske systemers beskaffenhed ud fra principielle og logiske sondringer – uden at de »fire-felts-tabeller«, sådanne øvelser altid havner i, konfronteres systematisk og velovervejet med virkeligheden.

Jan-Erik Lane og Svante O. Ersson har skrevet en bog om *politisk stabilitet i 16 vesteuropæiske lande*, og dette komparative studie tager i sjælden udstrækning højde for samspillet mellem teori og empiri. Der indledes med en kortfattet (40 s.) og kritisk gennemgang af samfundsteorier, der beskæftiger sig med årsagerne til politisk (u)stabilitet. Den teoretiske drøftelse munder ud i en præcis og klart formuleret kausalmodel (s. 11 og s. 303) til forklaring af politisk stabilitet: socio-økonomiske cleavages (uafhængige variabler) antages at påvirke politisk stabilitet (den afhængige variabel) med en række politiske variabler (partisystemet, beslutningsprocesser og basale politiske rettigheder) som mellemkommende eller betingende variabler. I resten af bogen tages de enkelte variabler op til drøftelse og undersøgelse. Før hvert enkelt kapitel og dermed for hver enkel gruppe af variabler indledes der altid med solide og både teoretisk og empirisk begrundede operationaliseringer af disse abstrakte variabler. Man ser hele tiden, at udvælgelsen af enheder, variabler (både teoretiske og operationelle) og værdier drøftes eksplicit og nogle steder særdeles omfattende, og udvælgelsen foretages hele tiden på en sådan måde, at de enkelte variabler dækkes systematisk og »mest muligt«, dvs. med en række sammenhængende indikatorer. Dernæst konfronteres de specificerede sammenhænge med en kolossal database, der afspejler mange aspekter ved europæisk politik i perioden 1945-84. Lane og Ersson tester en lang række hypoteser eller forventede indikator-sammenhænge. Igen er det kendetegnende, at teori og empiri udnyttes gensidigt, ikke til firkantet at afvise eller bevise hypoteser, men til at supplere de overordnede hypoteser med alternative begrundelser og delforklaringer.

Lane og Ersson skal langt fra frikendes for fejl og misfortolkninger. Sådanne forekommer altid, når man binder an med komparativ analyse af generelle tendenser i samfundsudviklingen, og nedenfor skal jeg da også trække en række kritisable forhold frem. Men som udgangspunkt vil jeg fremhæve og rose grundtankegangen i bogen – nemlig, at overordnede politiske problemstillinger på samfundsniveau teoretisk og praktisk kan gøres til genstand for indgående studier ved hjælp af komparativ metode. Dvs. ved hjælp af en i et tæt samspil med generelle teorier hensigtsmæssig strategi for udvælgelse af enheder, variabler og værdier, således at det bliver muligt at undersøge mere generelle og komplekse problemstillinger end ved lukkede og afgrænsede studier på middle-range eller case-niveau. Hermed vil bogen medvirke til at modgå den teoretiske og undersøgelsesmæssige fragmentering, statskundskaben i en periode er drevet imod.

Analysens afhængige variabel er som sagt politisk stabilitet, der omfatter forskellige dimensioner: »government instability«, »social disorder«, og »regime change«. Ved dette sammensatte mål herfor finder Lane og Ersson frem til, at de 16 vesteuropæiske lande i perioden 1945-1984 kan rangordnes med hensyn til politisk stabilitet. Laver man en rimelig gruppering af landene vil den se således ud: Schweiz, Sverige, Norge, Holland, Danmark og Vesttyskland er lande med høj grad af stabilitet. Fem andre lande – Østrig, Irland, Finland, England og Belgien – synes også at være fundamentalt stabile samfund, men på et lidt lavere niveau end første gruppe. Frankrig, Italien, Grækenland, Spanien og Portugal placerer sig i en gruppe, der er klart de mest ustabile vesteuropæiske lande.

Når Lane og Ersson skal forklare dette og andre politiske stabilitetsmønstre, afvises *social-deterministiske teorier*. Socio-økonomiske forskelle kan ikke i sig selv begrunde politisk ustabilitet. Det er vanskeligt – både teoretisk og empirisk – at finde belæg for direkte sammenhænge mellem sociale og økonomiske baggrundsvariabler og politiske stabilitets-indikatorer. Det er nødvendigt at medanalysere en række variabler vedrørende det politiske system. Afhængig af om man ser på partisystemet eller andre politiske beslutningssystemer, vil hypoteserne være modsatrettede: det kan tænkes, at det politiske systems funktionsduelighed både beforder og hindrer stabilitet. For eksempel antages det af en række forfattere, at en udvikling henimod flerpartisystemer fører politisk ustabilitet med sig. Modsat vil udviklingen på organisationsplanet af en korporativ beslutningskanal måske befri samfundet for en række latente sociale spændinger. Hermed er det ikke alene antydning, at de politiske variabler må undersøges ud fra en række differentierede delproblemstillinger, men det er også eksemplificeret, at de politiske variabler i en eller anden udstrækning afspejler sociale konfliktlinjer, og at de derfor heller ikke kan stå alene i bestræbelserne på at forklare forskelle og udvikling i politisk stabilitet. *Politisk institutionalisme* afvises med andre ord også.

Lane og Ersson undersøger empirisk en række sammenhængskæder fra socio-økonomiske baggrundsvariabler over politiske variabler til politisk stabilitet. Data understøtter svagt forventningen om, at »multipartism« – flerpartisystem og tendens til polarisering – forekommer i en række lande og at stigende »multipartism« i nogle situationer kan siges at hænge sammen med politisk stabilitet. Men der er, sammenlignet med den vægt forskellige teorier lægger på denne hypotese, tale om en relativ svag sammenhæng, og denne forklaringskæde forklarer kun en ret begrænset del af den samlede variation i den afhængige variabel.

Lane og Ersson finder stærkere sammenhænge og større forklaringskraft i andre forklaringskæder. Især hvis der måles ved hjælp af et bredere stabilitetsmål, kan det empirisk begrundes, at »consociationalism« – de politiske elitors evne til at reagere på sociale og politiske spændinger, således at konflikter ikke bryder ud, men erstattes med samarbejde – og eksistensen af *korporative beslutningsstrukturer* rent faktisk er udbredte politiske lynafledere. Dvs. at disse former for politisk interesseafvejning mindsker ustabiliteten i Vesteuropa. Det er også kendetegnende, at jo mere et samfund tillader *individuel autonomi*, for eksempel borgerlige rettigheder, desto mere vil den politiske og sociale stabilitet brede sig. I og for sig et simpelt politisk forhold. Lane og Ersson leverer dokumentationen for det; i det moderne Vesteuropa har det været politisk lommefilosofi og snusfornuft i mange årtier; politiske despoter vil aldrig lære det.

En fjerde politisk del sammenhæng synes ifølge Lane og Erssons datamateriale at være, at *politiseringsmekanismer* fremmer den politiske ustabilitet. Dvs. når politiske »issues« bliver rejst og gjort til genstand for et politisk pres, røkkes der især ved den politiske, men også ved den sociale stabilitet.

Lane og Erssons *konklusion* er, at et komplekst samspil af faktorer påvirker politisk stabilitet. Analyserne dækker fire perioder i tidsrummet 1945 til 1984, hvilket gør sammenhængene endnu mere komplekse, idet sammenhængene i flere tilfælde vender over tid. Generelt tyder det på, at en kombination af relativt ho-

mogene sociale strukturer, flerpartisystemer, korporative/consociationale beslutningsfora og vid individuel autonomi fører til politisk stabilitet. Denne kombination optræder ikke permanent i noget vesteuropæisk land. Heterogene sociale strukturer kan forstyrre partisystemers og beslutningsmekanismers stabiliserende effekter, for eksempel i England. Det er heller ikke således, at consociationalisme er garant for politisk stabilitet. I perioder gælder garantien for Østrig og Schweiz, men sjældent i Belgien. Det er endvidere åbenlyst, at stabilitetsrangfølgen, som er nævnt ovenfor, omfatter en skillelinje mellem nord og syd. Sydeuropa scorer højt med hensyn til politisk ustabilitet, og det skyldes væsentligst høj grad af »governmental instability« – blandt andet forårsaget af religiøse »cleavages« – og hyppige regimeskift.

Analysen virker pålidelig og solid, og det gør den, fordi forfatterne på udmærket vis udnytter det komparative design – især til samspillet mellem teori og empiri. Undersøgelsen er præget af en klar og plausibel modelspecifikation og af grundige og gennemdiskuterede operationaliseringer.

Man kan imidlertid også trække en række begrænsninger og kritiske forhold ved undersøgelsen frem. Jeg vil slutte denne anmeldelse med to forhold.

For det første kan det undre, at Lane og Ersson ikke udnytter den komparative metode til at minimere kontrolproblemet, dvs. kontrollere for »tredje-variabler« via multivariat dataanalyse. Det komparative designs egenskaber med hensyn til at begrænse kontrolproblemets omfang fremhæves ofte (Ole P. Kristensen og Peter Nannestad, 1977). Tankegangen er den, at man ved en passende udvælgelse af enheder, variabler og værdier kan sørge for, at der opstår »naturlige« kontrolsituationer. Dette er især tilfældet ved et »most-similar-system-design«, hvor operationaliseringer kan foretages, så alle enheder eller væsentlige grupper af enheder scorer ens på en række variabler. Det betyder, at ingen eller kun begrænset variation i den eller de afhængige variabler kan henføres til »most-similar-variables«.

Alle Lane og Erssons analyser af sammenhænge foretages bivariat. Kausalteoretisk vil det være interessant at få suppleret modellerne med multivariate sammenhænge. Metodisk vil en multivariatanalyse være mindst lige så relevant, idet det foretrukne dataanalyseredskab er regressionsanalyser med 16 enheder – og netop regressionsanalyser med få enheder er ret følsomme over for multikollinearitet, sammenhæng mellem de uafhængige variabler.

For det andet skal Lane og Ersson kritiseres for at være overgrundige – og for at opreklamere egne påhit til mere, end de er. Jeg har rost forfatterne for at være grundige med hensyn til operationalisering af de generelle samfundsvariabler, en komparativ undersøgelse nødvendigvis må indeholde. En af måderne, hvorpå Lane og Ersson undersøger, om en teoretisk variabels forskellige indikatorer afspejler samme egenskab, er at se på korrelationen mellem de foreslåede dimensioner (s. 50, s. 161, s. 273 og s. 288). I grove træk gør Lane og Ersson dét, at de blandt de foreslåede dimensioner udvælger dimensioner og indikatorer, der har den største korrelation med dimensions- eller indikatorsættet som helhed. I *Politics and Society in Western Europe* (s. 46 og s. 155) tillægges denne validitetstest – for det er jo dét, der er tale om – en meget vigtig rolle i operationaliseringen.

I en anden sammenhæng har Lane (Jan Erik Lane, »Balancing Theory and Data in Comparative Politics«, i *European Political Data*, No. 62, Bergen: Norwegian Social Science Data Services, March 1987) opreklameret testen endnu mere, idet han lægger hele operationaliseringens skæbne over i denne interne test. Og det er at gå for langt.

Ret beset er der tale om en variant af den kendte kriterie-validitets-test (Ottar Hellevik, *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, Oslo: Universitetsforlaget, 1977, s. 168). Man kan sige, at Lane konstruerer en »kriterie-validitets-test i anden potens«. Men han undgår ikke kritikken af eller begrænsningerne i denne testform. Testen bliver aldrig stærkere end de foreslåede dimensioner eller indikatorer er, og hvis konstruktionen af disse forslag er systematisk biased, vil testen ikke nå ud over dette problem. Operationalisering af teoretiske variabler vil altid være et problem, der også må løses ved hjælp af kvalitative vurderinger og ikke kun med tekniske midler.

Som undervisningsbog er Jan-Erik Lane og Svante O. Erssons bog fremragende. Problemstillingen formuleres klart, og den gentages og repeteres på de steder i bogen, hvor analysen udvides og nye variabler introduceres. Man taber aldrig overblikket, heller ikke selvom der i nogle af kapitlerne gås i detaljer med delproblemstillinger. Bogen stiller store krav til 1. dels-studerende – men det er kun en fordel. Temaet politisk stabilitet eller politisk udvikling er et udmærket introduktionstema på 1. årgang.

Henrik Larsen
Institut for Erhvervsret og Politologi
Odense Universitet

Henning Ringgaard Lauridsen, *Folk i bevægelse. Folkelig vækkelse, politik og andelsfællesskab i Nordvestjylland*, Struer: Dalhus Forlag, 1986, 217 s.

I de sidste 30-40 år af det 19. århundrede forandrede det danske samfund sig kolossalt. To store folkelige bevægelser medvirkede til at skabe disse forandringer: bondebevægelsen og arbejderbevægelsen. Denne bog handler om bondebevægelsen i Nordvestjylland, nærmere bestemt tre herreder afgrænset mod vest af Vesterhavet, mod nord af Limfjorden, mod syd og øst omtrentligt af en linje trukket fra Holstebro til Vesterhavet og Limfjorden. Et stykke Danmark, så nogenlunde som alle andre, med en række specielle forhold, men også egnet til at se på den almindelige samfundsudvikling. Bogen følger bøndernes organiseringer i folkelige bevægelser i dette område fra 1870 til 1900. Det er blevet til en spændende beretning, hvor det er lykkedes forfatteren at fortælle om de lokale forhold, således som de afspejlede den almindelige udvikling i det danske samfund i denne omstillingsproces.

Beskrivelserne starter allerede før 1870 med blandt andet den gudelige forsamlingsbevægelse, men hovedvægten ligger på, hvorledes de store og kendte bevæ-